

Анотація

У статті розкривається сутність методологічних принципів (підходів, прийомів, методів), що використовуються для розв'язання завдання щодо побудови системи управління науково-дослідною діяльністю студентів університету.

Аннотация

В статье раскрывается сущность методологических принципов (подходов, приемов, методов), которые используются для решения задач относительно построения системы управления научно-исследовательской деятельностью студентов университета.

Summary

The essence of methodological principles (approaches, receptions, methods) that is used for construction of students' research control system is highlighted in the article.

Ключові слова: управління науково-дослідною діяльністю, студентське наукове товариство, методологічний принцип, підхід, прийом, метод.

Ключевые слова: управление научно-исследовательской деятельностью, студенческое научное общество, методологический принцип, подход, прием, метод.

Key words: management of students' research activity, student scientific society, methodological principle, approach, reception, method.

Подано до редакції 16.03.2012.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Кучерявим О.Г.

УДК: 378

©2012

Чернишов Д.О.

ПРОФЕСІЙНА ТВОРЧІСТЬ ПЕДАГОГА-ВИХОВАТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Якість професійної діяльності педагога-вихователя визначається такими поняттями: професіоналізм, кваліфікація, професійно-педагогічна компетентність, педагогічна майстерність, професійна творчість тощо. Важливо також знати, чим відрізняється просто вмілий педагог-вихователь від вихователя-майстра, у чому проявляється творчість та чим вона відрізняється від новаторства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Існуюча джерельна база з даної проблеми представлена різноманітними публікаціями, серед яких роботи таких дослідників як І.Бех, І.Зязюн, Н.Кузьміна, Н.Нікандров, Я.Пономарев, А.Маленкова, Л.Новікова, М.Холодна та ін. Але спеціального дослідження питання професійної творчості педагога-вихователя у процесі реалізації технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу не було.

Формулювання цілей статті... Мета – показати як зміст та структура виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу впливають на професійну творчість педагога-вихователя в умовах регіонального виміру.

Виклад основного матеріалу дослідження... Перш за все, необхідно виокремити саму звичайну характеристику, яка відносно інших виступає як базова – це педагогічна вмілість педагога-вихователя. Під педагогічною виправністю педагога-вихователя слід розуміти достатньо досконале володіння вихователем системою найважливіших виховних умінь і навичок, які у своїй сукупності дозволяють йому здійснювати виховну діяльність на професійно грамотному рівні й досягати більш-менш успішного виховання [11, с. 11-15]. Педагогічна вмілість – це основа професіоналізму педагога-вихователя, без якої неможливо займатися вихованням.

Вона базується на його достатній теоретичній і практичній підготовці, яка реалізується у навчальних педагогічних закладах та продовжує вдосконалюватися в процесі професійної діяльності. Так, педагогу-вихователю необхідно знати засоби підготовки до виховних заходів, правильно визначати структуру, зміст і методику виховного процесу, підтримувати увагу та дисципліну вихованців, комбінувати індивідуальні, групові та фронтальні форми виховної роботи тощо. Система цих знань, умінь і навичок в основному визначається традиційними курсами психології, педагогіки, спеціальних курсів з виховної роботи, які вивчаються в навчальних педагогічних закладах.

Наступною сходинкою професійного зростання та удосконалення педагога-вихователя є педагогічна майстерність. Поняття це складне й у різних науково-методичних дослідженнях визначається по-різному. У Педагогічній енциклопедії читаємо: "Мастерство – педагогическое – высокое и постоянно совершенствуемое искусство воспитания и обучения, доступное каждому педагогу, работающему по призванию и любящему детей". Відносно нашого дослідження, у цієї дефініції добре те, що підкреслюються такі необхідні для педагога-вихователя якості, як покликання до виховної роботи та любов до дітей. До речі, без цих якостей важко й оволодіти педагогічною вмілістю (першою сходинкою професіоналізму). Але в цілому дане визначення поняття неможливо вважати задовільним. Справа у тому, що "майстерність" у ньому визначається як "мистецтво", котре у Словнику

російської мови С.Ожегова, у свою чергу, визначається як "уміння, майстерність, знання справи. Врешті-решт виходить, що майстерність – це мистецтво, а майстерство – це майстерність".

Спроба розкрити поняття "педагогічна майстерність" здійснена у відповідному посібнику вчених з Полтави: "Ми – пишуть автори посібника – виходимо з поняття майстерності, як комплексу якостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації й професійної діяльності. До таких якостей ми відносимо гуманістичну спрямованість діяльності вчителя, його професійні знання, педагогічні здібності і педагогічну техніку [7]. На нашу думку, це визначення недостатньо логічне, оскільки майстерність залежить від якостей особистості, але проявляється не в них, а у практичній діяльності й виявляється його атрибутом. Тому вважаємо більш доцільним розкривати сутність майстерності через педагогічну діяльність вихователя, якість якої воно характеризує.

У сучасному словнику з педагогіки [10, с. 393] педагогічна майстерність визначається як "висока і постійно удосконалююча ступінь оволодіння певними видами діяльності". Згідно з цим визначенням сутність педагогічної майстерності педагога-вихователя виражається у доведенні до високого ступеня досконалості виховної умілості, яка відображає особливе відшліфування методів і прийомів застосування психолого-педагогічної теорії на практиці, завдяки чому забезпечується висока ефективність виховного процесу. Як ми бачимо, від звичайної вмілості майстерність педагога-вихователя відрізняється більш досконалим рівнем, який вимагає найвищого відточення виховних прийомів, що застосовуються, а також їх своєрідних комбінацій. У майстерності педагога-вихователя можуть бути присутніми певні творчі елементи, або методична новизна, але вони не обов'язкові. Головне у майстерності педагога-вихователя – це ефективне застосування психолого-педагогічної теорії, реалізація її ідей і передового досвіду, досконале використання різноманітних, нехай навіть відомих методик, які сприяють досягненню високих результатів у вихованні.

Якщо педагогічна вмільність повинна охоплювати всі аспекти діяльності вихователя, то майстерність, як правило, спочатку виявляється головним чином у певних педагогічних вдачах. Тому майстерність на початкових етапах його формування пов'язана з рішенням лише окремих завдань й проблем виховання [11, с. 11-15].

Формування майстерності педагога-вихователя – задача найважливіша. Але вона може вирішуватися лише на етапі розвитку кваліфікації, коли основні завдання, вміння й навички виховної роботи як професійної діяльності вже сформовані. У цьому випадку навички й вміння педагога-вихователя набувають одночасно спеціалізований і узагальнений характер, а також тісно перетинаються зі спеціальними пізнаннями. Для майстерності педагога-вихователя характерна висока пластичність, пристосування до нових вимог та вміння перебудувати самий характер виховної діяльності відповідно до умов, що змінюються.

Майстерність є важливою якістю педагога-вихователя. Педагог-вихователь – майстер своєї справи – це фахівець високої культури, глибоко обізнаний в теорії і практиці виховання, з відповідними галузями науки, який розуміється в питаннях загальної й особливо дитячої і педагогічної психології, у досконалості який володіє методикою виховання [10].

Наступний рівень професійної кваліфікації педагога-вихователя – професійна творчість. На жаль, це поняття досі немає чіткого термінологічного сенсу. Звичайно творчість асоціюється зі створенням "нових культурних, матеріальних цінностей", а також із самостійною утворювальною діяльністю в різних галузях виробничої праці, науки і культури.

Але є інші погляди. Так, в Українському педагогічному словнику педагогічна творчість визначається лише як "оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання". При цьому вказується, що "педагогічна творчість стосується різних сторін діяльності вчителя – проведення навчальних занять, роботи над організацією колективу учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей, проектування особистості учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань всебічного розвитку особистості". На думку автора словника досягнення творчого результату "забезпечується систематичними цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду. Таким чином, ми бачимо що автор перш за все акцент робить на організації і змісті діяльності педагога, ніж на визначенні сенсу та кінцевого результату.

У "Современном словаре по психологи" [10] творчість визначається як "деятельность – активность субъекта, итогом-результатом которого является репродукция – воссоздание материально-интеллектуально-духовных ценностей, продуктов, произведений литературы, живописи, музыки и других видов искусства...". Тут мова не йде про створення "новых по замене культурных, материальных ценностей", як це визначено у словнику С.І.Ожегова.

На нашу думку, при визначенні змісту поняття "педагогічна творчість", у контексті професійної діяльності більш вдала точка зору авторів "Современного словаря по педагогике" [10]. Там педагогічна творчість розглядається як професійна педагогічна діяльність, котра відзначається новизною та оригінальністю і припускає створення (формування, виховання) творчої особистості, яка відзначається неповторністю, унікальністю і т.д. У цьому випадку визначення змісту дефініції дається характеристика як результату діяльності, так і особливостям

його організації. Для нас також важливим є той факт, що визначення поняття "педагогічна творчість" здійснюється авторами по відношенню такої категорії педагогів, як "учитель-вихователь". Автори вважають за доцільне виокремлювати у педагогіці практичну "педагогическую деятельность и научное творчество, которое предполагает прежде всего открытие, выявление ранее не познанных закономерностей обучения и воспитания, разработку высоко эффективных теорий и методик, позволяющих решать задачи современной школы, прогнозировать тенденции ее развития и т.п."

Підкреслюючи, що творчість у практичній професійній діяльності педагога-вихователя має різноманітні форми прояву, автори цілком справедливо вважають за доцільно говорити про можливі аспекти прояву творчості та про його рівні. Так, на їх думку, новизна у практичній професійній діяльності педагога-вихователя може проявлятися у "нестандартних підходах у вирішенні проблем; у розробці нових методів, форм, прийомів, засобів і їх оригінальних поєднань в ефективному вживанні наявного опиту в нових умовах, у вдосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань; у вдалій імпровізації на основі як точного знання і компетентного розрахунку, так і високорозвиненої інтуїції; в умінні бачити всі варіанти вирішення однієї і тієї ж проблеми, в умінні трансформувати методичні теоретичні положення в конкретні педагогічні дії тощо". Найвищим рівнем прояву творчості у практичній професійній діяльності педагога-вихователя, на думку авторів, є "создание принципиально новых, высоко эффективных систем обучения, воспитания и развития учащихся".

Професійна педагогічна творчість педагога-вихователя має багато спільного з іншими видами творчості, але й володіє своєрідністю, що пов'язане з характером виховного процесу та його результатом – особистістю, що зростає. Перш за все, професійна творчість педагога-вихователя жорстко лімітована, спресована в часі. Тут, за думкою А.Макаренка, потребується миттєвий аналіз і негайна дія. Але будучи обмеженою за часом, професійна творчість педагога-вихователя повинна здійснюватися безперервно і систематично.

Наступною особливістю професійної творчості педагога-вихователя є те, що вона приносить плоди, які, як правило, дозрівають далеко не відразу. Суттєвою особливістю професійної творчості педагога-вихователя є й те, що вона завжди обов'язково повинна давати лише позитивні результати, оскільки пов'язана повністю з навчально-виховним процесом, який неможливо робити спочатку на чернетку. Важливою особливістю є й те, що професійна творчість педагога-вихователя завжди виступає як співтворчість із колективом учнів або з конкретним вихованцем, які постійно зростають і змінюється. Тому необхідний постійний розвиток усіх елементів виховної системи мети: змісту, засобів, методів, форм виховання.

І остання особливість – це публічність діяльності і творчості педагога-вихователя, оскільки значно частіше його професійна діяльність завжди здійснюється привселюдно. Це вимагає від педагога-вихователя вміння керувати своїм психічним станом, оперативно викликати у себе і в учнів творче натхнення.

У професійній творчості педагога-вихователя специфічний не лише об'єкт педагогічної творчості – особистість вихованця, яка зростає та формується, але й "інструмент" – особистість педагога-творця. Специфічний також процес, який є співтворчістю партнерів. І наприкінці, специфічний результат – знання, уміння, здібності, почуття, ідеали, які стають притаманними учневі і просувають його як особистість на етапі розвитку.

Вчені (І.Бех, І.Зязюн, Н.Кузьміна, Н.Никандров, В.Кан-Калік) вважають, що за об'єктивним значенням і сенсом професійна творчість педагога-вихователя може бути умовно розподілена на відкриття, винахід, удосконалення і відносно ведуть мову про три рівні професійної творчості.

Перший рівень – відкриття, масштабні і новаторські педагогічні рішення, які дозволяють побачити нові можливості та й задіяних до неї суб'єктів – педагога-вихователя і вихованця. Вони пов'язані з висуванням нових педагогічних ідей і їх втілення у конкретну виховну роботу.

Другий рівень пов'язаний з перетворенням, конструюванням окремих елементів виховних систем, засобів, методів, умов (це, умовно кажучи, педагогічний винахід).

Третій рівень професійної творчості педагога-вихователя, виявляється в удосконаленні, тобто у модернізації й адаптації до конкретних умов уже зв'язаних методів і засобів виховання.

На думку вчених (В.Загвязинський, С.Сисоєва) у повсякденній діяльності педагога-вихователя професійна творчість першого рівня – відкриття, як правило, буває рідко й носить суб'єктивний характер (тобто це відкриття для себе, або "перевідкриття"). Частіше зустрічаються винаходи і вдосконалення.

Наявність у педагога-вихователя професійної творчості свідчить про високий професіоналізм, який визначається як "высокая подготовленность к выполнению задач профессиональной деятельности" [10]. Саме професіоналізм дає можливість педагогу-вихователю досягати значних якісних і кількісних результатів виховної праці при найменших витратах часу, розумових і фізичних сил на основі використання раціональних прийомів виконання професійних завдань. Наявність професійної творчості педагога-вихователя дає можливість говорити про його професійну мобільність. Саме професійна мобільність припускає володіння системою узагальнених професійних засобів і вмінь, ефективно їх застосовувати для використання будь-яких виховних задач, легко переходити від одного виду виховної діяльності до інших.

Дослідження С.Рубінштейна, Р.Немова тощо свідчать, що професійна творчість неможлива без розвинутого відповідного мислення, яке ними розуміється як "вид мышления, расширяющийся и проявляющийся

при вирішенні специфічних професійних завдань (у нашому випадку – виховних). Відомо, що поняття "професійне мислення" використовується у двох значеннях – коли бажають підкреслити високий професійний кваліфікаційний рівень фахівця (це пояснює якісний аспект мислення); або коли намагаються підкреслити особливості мислення, обумовлені характером професійної діяльності (у нашому дослідженні – виховна діяльність педагога-вихователя). Але частіше поняття "професійне мислення" використовується одночасно в обох цих значеннях. Тому ми можемо говорити про наявність професійного мислення педагога-вихователя, яке дозволяє йому успішно виконувати власну професійну діяльність: терміново, точно і оригінально розв'язувати як ординарні, так і неординарні виховні завдання. Саме таких педагогів-вихователів характеризують як людей творчих у своїй професійній галузі, як людей, здатних бачити предмет своєї професійної діяльності у творчому аспекті, тому здатних до раціоналізаторства, новаторства, до відкриття нового.

На думку І.Беха, Н.Нікандрова і В.Кан-Каліка алгоритм професійного творчого мислення педагога-вихователя зберігає загальну логіку творчого процесу, яка досконало обґрунтована сучасною психологічною наукою (Д.Богоявленська, В.Моляко тощо) та включає:

- виникнення задуму, тобто визначеної проблемної ситуації;
- усвідомлення мети задуму;
- накопичення спостережень;
- вибір кращого з можливих рішень творчої задачі шляхом перекладу варіантів;
- результат творчого процесу і його оцінки.

Ця достатньо загальна схема справедлива у своїх контурах і стосовно творчого процесу педагога-вихователя. На матеріалі педагогічної творчості педагога-вихователя вона працює таким чином:

1. Перед педагогом-вихователем виникають ті або інші виховні завдання, своєрідні проблемні ситуації, тобто повинні бути їм осмислені і первісно оцінені; на цій основі виникає задум майбутньої виховної дії.
2. Відбувається усвідомлення й уточнення конкретної мети виниклого задуму для рішення проблемної ситуації (виховний захід, педагогічний вплив).
3. Накопичуються спостереження за об'єктом впливу й інформація про нього.
4. Проводиться вибір і реалізація кращого варіанту впливу із серії можливих.
5. Здійснюється аналіз результату педагогічного впливу і його критичної оцінки.

Конкретизуючи цю структуру стосовно до виховної діяльності, можна побудувати таку послідовність у творчому процесі педагога-вихователя:

- виникнення педагогічного задуму, спрямованого на рішення виховної задачі;
- розробка задуму;
- втілення педагогічного задуму в діяльності, у спілкуванні з вихованцем;
- аналіз і оцінка результатів творчості в галузі виховання.

За загальною логікою творчого процесу необхідно бачити психологічний зміст кожної фази творчості (фази за Я.Пономарьовим) [8]: фаза логічного аналізу (опора на знання, високий рівень усвідомленості процесів і дій); фаза інтуїтивного рішення; фаза вербалізації інтуїтивного рішення, на котрій усвідомленим виявляється не тільки результат, але і засіб рішення (процесуальна сторона); фаза формалізації вербалізованого рішення, надання знайденому рішенню остаточної, логічно завершеної форми.

Також важливо педагогу-вихователю знати шість ланок творчого процесу (за В.Шубінським) [8]:

- 1 ланка – сутічка з новою проблемою, що переживається як творче утруднення;
- 2 ланка – творчої непевності, що може усвідомлюватись як безвихідь, але насправді являє собою сховану, неусвідомлену підготовку педагога-вихователя до роботи з рішення проблеми;
- 3 ланка – "прихованої" роботи, тобто вмикання неусвідомлених елементів психіки. Це природна фаза творчості, що настає коли педагог-вихователь постійно думає про предмет творчості;
- 4 ланка – головна ланка "евристики", коли усвідомлюється загальна ідея виходу з проблемної ситуації, тобто власне знаходиться її рішення;
- 5 ланка – ланка розвитку, рішення4-ї ланки детально розробляється;
- 6 ланка – критики і підтвердження, підведення результатів.

Все це дозволило психологам прийти до висновку, що фахова творчість педагога-вихователя припускає наявність особистісних якостей і спроможностей:

- спроможність відкинути звичайні, стандартні методи рішення, що стали негідними і шукати нового оригінального шляху;
- бачити далі безпосередньо даного й очевидного;
- схопити суть основних взаємозв'язків, які властиві проблемі;
- виявити можливості і реорганізації елементів для нового функціонування;
- переключити дії об'єкта для нового його вжитку;
- ясно бачити декілька різноманітних можливих шляхів і мислено вибрати найбільш ефективний;
- переключитися від однієї зорової моделі на іншу, закладену в цієї ж уяві;

- чуття до наявності проблем там, де здається що «усе вирішено»;
- передбачати наслідки;
- висловити різні ідеї щодо необмежених ситуацій;
- розподілити події, в оптимізації, послідовність;
- наявно визначити деталі, які необхідні для розвитку загальної ідеї;
- ідейна родючість.

Для фахової творчості в школі педагогу-вихователю необхідний такий обсяг готовності до виховної праці:

1. Знання закономірностей виховного процесу й особливостей керування їм, що дозволяють педагогу-вихователю науково обгрунтовано побудувати виховну роботу з учнями.
2. Володіння виховними вміннями і методами, що дозволяють йому вправно забезпечувати вибір і реалізацію форм, методів і засобів виховання.
3. Готовність співвіднести загальні принципи «законом» правління педагогічним процесом із виявленими умовами своєї практичної виховної діяльності.

Таким чином, під готовністю педагога-вихователя до педагогічної творчості варто розуміти його високу теоретичну озброєність, спрямовану на розуміння зв'язку виховної роботи в школі з особливостями цілісного педагогічного процесу; уміння використовувати отриману фахову підготовку з урахуванням його настрою в даний момент, що дозволяє науково обгрунтовано організувати продуктивну діяльність усіх вихованців.

Вчені А.Маленкова, Л.Новікова,[4; 325] виокремлюють 3 групи компетентності педагогів-вихователів:

- некомпетентні
- компетентні
- надкомпетентні.

Некомпетентні педагоги-вихователі навіть при позитивній установці прийняти нове слово у вихованні не спроможні. Недостатня компетентність не дозволяє їм відчутти принципову новизну ідей того або іншого передового педагогічного досвіду в галузі виховання, відрізнити їх від педагогічного прожектерства, від псевдонаукової сенсації, побачити суперечливий характер між нововведенням і сталою виховною традицією, їхньою несумісністю, взаємоперехід і взаємоперетворення.

Компетентний педагог-вихователь застрахований від некритичного сприйняття будь-якого педагогічного факту, тим більше досвіду, що претендує називатися передовим, новаторським. Він обов'язково відчужено невіршеність деяких задач, вирішувати які новатор може бути і не збирався. Іншими словами, компетентний, але скептично настроєний педагог володіє також імунітетом до педагогічних новацій, які він «компетентно відхиляє».

Таким чином, тільки істинно компетентний педагог-вихователь (третя група – надкомпетентний) незалежно від того, подобається або не подобається йому той або інший передовий педагогічний досвід, симпатичний або не помітний його автор, спроможний об'єктивно побачити і виділити нововведення, укладене в досвіді, не намагаючись його ні применшити, ні перебільшити, не змішуючи його істотні і несуттєві моменти.

Важливу роль у професійній творчості педагога-вихователя відіграє факт наявності життєвої мудрості, яку вчені характеризують як «високий рівень інтелектуального розвитку личности, связанный с эффективным анализом, оценкой и предсказанием событий быденной и (или) научной жизни людей» [10, с. 451]. Як справедливо підкреслила М.Холодна, психологічне дослідження феномену мудрості ще тільки починається. Але дослідники роблять висновок про те, що, по-перше, мудрість скоріше росте, ніж зменшується з віком, по-друге, можливо створювати тести для вивчення мудрості. Уже зараз ясно, що мудрість педагога-вихователя, де складова його природного інтелекту, бо вона має безпосереднє відношення як до переробки інформації відносно відповідного процесу та того, що відбувається навкруг нього, так і до адаптаційних процесів. Підсумовуючи напрацювання вчених, можна виділити п'ять факторів, які характеризують мудрого педагога-вихователя, здатного до професійної творчості:

1-й чинник – виняткове, неабияке розуміння що відбувається, засноване на здобутому життєвому досвіді (спостережливність, сприйнятливність, опора на здоровий глузд, відкритість будь-якої інформації, спроможність бачити сутність ситуації і тощо);

2-й чинник – орієнтація на інших людей (спроможність давати хороші поради, погоджувати різні точки зору, говорити про речі, що цікавлять багатьох людей, бачити подію в широкому контексті і тощо);

3-й чинник – загальна компетентність (освіченість, інтелігенція, допитливість, артикулірованість уявлень, тямущість тощо);

4-й чинник – інтерперсональні навички (гарний слухач, чарівний, не центрований на власних проблемах, спокійний тощо);

5-й чинник – соціальна скромність (ненав'язливий, неімпульсивний, безшумний, стриманий, із переваженням тонких, недраматичних засобів поведження і т.д.).

На шляху здійснення професійної творчості педагог-вихователь повинен подолати певні бар'єри, які визначаються як "препятствия и трудности, возникающие в процес се творчества". Вони, на думку вчених, мають

історичний, гносеологічний, психологічний та соціальний характер. Так історично обумовлено, що ми з запізненням пізнаємо деякі виховні теорії, які давно відомі у світі, наприклад, особистісного розвитку людини. Психологічні бар'єри обумовлені тим, що з моменту набуття незалежності вдалося подолати панування теорії комуністичного виховання, розширити перелік різноманітних теорій та технологій для застосування. Психологічні бар'єри виникають внаслідок слабкої волі, байдужості, невпевненості у собі, невимогливості в роботі. Соціально-психологічні бар'єри – це психологічна несумісність членів колективу, нетворча атмосфера у ньому. Неоднакове сприйняття, мислення, емоціональність, несхожість деяких рис характеру можуть призвести до конфлікту, викликати непорозуміння між ними або навіть призвести до неможливості спільної роботи, не кажучи про творчу співпрацю.

У процесі виховної творчої діяльності і розвитку оптимальної для педагога-вихователя манери вирішення професійних задач формується індивідуальний стиль діяльності.

Він являє собою стійку індивідуально обумовлену систему методів і засобів, що дозволяє педагогу-вихователю при мінімальних витратах часу і сил домагатися ефективних результатів власної виховної діяльності.

Одна з особливостей стилю міститься в спроможності сформованої системи бути засобом ефективного пристосування педагога-вихователя до постійно мінливих вимог і умов виховної діяльності.

Формування індивідуального стилю педагога-вихователя в значній мірі залежить від знання самого себе, уміння максимально використовувати власні можливості і компенсувати відсутні спроможності і властивості.

Отже, індивідуальний стиль діяльності варто розглядати як показник і одночасно як засіб оптимізації фахової діяльності і творчості педагога-вихователя.

Про ступінь сформованості стилю і його спрямованості можна судити за:

- рівнями розвитку окремих компонентів;
- силі зв'язку і взаємозумовленості цілей діяльності, засобів і методів їхніх досягнень;
- аналізу результативності роботи педагога-вихователя.

Розрізняють три типи індивідуального стилю діяльності:

- творчий,
- адаптивний,
- ситуативний.

Основним показником фахової майстерності і творчості виступає ступінь сформованості і творчого фахового стилю (він відбиває цілісність і одночасно високу динамічність усіх компонентів діяльності педагога-вихователя).

Що характеризує творчий фаховий стиль педагога-вихователя:

- безупинно розвиваються ресурси особистості педагога-вихователя, можливості дітей і навколишнього соціального середовища;
- постійне емоційне затагування у виховну діяльність;
- прагнення активно вишукувати і залучати факти життя, науки, мистецтва, літератури в різноманітні форми спілкування і виховання.

Отже, творчий стиль є найбільше досконалим засобом саморегуляції фахової діяльності педагога-вихователя. Педагогу-вихователю важливо знати основні характеристики творчого стилю, зробити його об'єктом особливої уваги в процесі удосконалювання власної виховної діяльності. Якщо педагог-вихователь буде усвідомлено спрямовувати свою діяльність на формування творчого стилю, він тим самим зможе регулювати власну діяльність у напрямку більш швидкого розвитку своєї фахової майстерності і творчості. Основна теза – учитель самий формує в собі майстра.

Головною умовою і джерелом формування фахової творчості педагога-вихователя виступає власна практична діяльність, безупинно аналізована і критично оцінювана з погляду українського суспільства, вимог, досягнень науки і практики про виховання.

Основним засобом виступає творча активність педагога-вихователя, яка спрямована на рішення практичних задач виховання. Постійний аналіз результативності роботи веде до виробітку власних виховних поглядів і переконань педагога-вихователя, добору самобутньої системи ефективних методів і засобів виховання в конкретних умовах, відкриттю сильних і слабких сторін власної особистості. Саме на їхній базі і формується індивідуальний стиль діяльності педагога-вихователя творчого типу. Отже, в основі розвитку фахової творчості лежить саморегуляція, самоврядування власної діяльності педагога-вихователя стрижнем, ядром якої, як уже відзначалося, виступають мета і цінності, сформовані і реалізовані їм у ході професійно-виховної роботи.

При недостатній усвідомленості ролі саморегуляції або відсутності в педагога-вихователя готовності до її здійснення процес фахової творчості протікає стихійно, приводячи до розвитку адаптивного або ситуативного стилю педагогічної діяльності. Етапи розвитку фахової творчості носять не тимчасовий, а змістовно-значеннєвий характер (профадативний, професіоналізації, майстерності, творчості). На кожному етапі змінюються характеристики окремих компонентів виховної діяльності педагога-вихователя, їхнього взаємозв'язку між собою, а також зміст і діапазон саморегуляції. Переходи від одного типу до іншого пов'язані зі змінами в стилі діяльності

педагога-вихователя тому що стиль є тим утворенням, що характеризує якісний стан діяльності й одночасно рівень саморегуляції. Процес розвитку фахової творчості пов'язаний із переходом від ситуативного до адаптивного, а від нього до творчого стилю діяльності педагога-вихователя.

Значний інтерес у контексті нашого дослідження має дисертаційна робота [9] С. Сисоєвої "Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня", оскільки саме педагогічна (професійна) творчість педагога розглядається як основа формування творчої особистості учня. У дисертації: обґрунтовується необхідність виділення п'яти підсистем творчої педагогічної діяльності педагога: дидактична, виховна, організаційно-управлінська, громадсько-педагогічна, підсистема самовдосконалення. Також теоретично доведена доцільність введення чотирьох рівнів творчої педагогічної діяльності: репродуктивної, раціоналізаторської, конструктивної, новаторської. Автором також визначені шляхи розвитку педагогічної творчості вчителя, основні психолого-педагогічні умови, які сприяють творчій педагогічній діяльності, самоорганізації особистості вчителя в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки можна виділити такі основні напрями вивчення творчості: витіснення принципу діяльності принципом взаємодії, системним підходом. Разом з тим, діяльнісний підхід застосовується, коли його розглядають як частковий випадок системного підходу, в основі якого полягає не стільки дія (діяльність), скільки взаємодія; об'єднання когнітивного і особистісного (операційного і мотиваційного, інтелектуального і особистісного тощо) аспектів психології творчості; використання поняття та інтенсивний розвиток дослідження рефлексії; дослідження творчості не тільки як діяльності по створенню; стверджується що творчість не обов'язково є створенням, вона може бути рекомбінацією відомих елементів, може бути і руйнування; розуміння творчості як розвивальної взаємодії її суб'єкта і об'єкта, спрямованої на розв'язання діалектичного протиріччя. Для творчості необхідні об'єктивні (соціальні і матеріальні) і суб'єктивні (знання, уміння, розвинуті творчі можливості суб'єкта) умови. Під готовністю педагога-вихователя до педагогічної творчості варто розуміти його високу теоретичну озброєність, спрямовану на розуміння зв'язку виховної роботи в школі з особливостями цілісного педагогічного процесу; уміння використовувати отриману фахову підготовку з урахуванням його настрою в даний момент, що дозволяє науково обґрунтовано організувати продуктивну діяльність усіх вихованців.

Головною умовою і джерелом формування фахової творчості педагога-вихователя виступає власна практична діяльність, безупинно аналізована і критично оцінювана з погляду українського суспільства, вимог, досягнень науки і практики про виховання.

Основним засобом виступає творча активність педагога-вихователя, яка спрямована на рішення практичних задач виховання. Постійний аналіз результативності роботи веде до виробітку власних виховних поглядів і переконань педагога-вихователя, добору самобутньої системи ефективних методів і засобів виховання в конкретних умовах, відкриттю сильних і слабких сторін власної особистості. Саме на їхній базі і формується індивідуальний стиль діяльності педагога-вихователя творчого типу.

У цілому ж у наш час у психолого-педагогічній науці і практиці був накопичений значний обсяг знань, практичних рекомендацій, що повинні були допомогти кожному педагогу-вихователю підвищити творчий рівень педагогічної діяльності, цілеспрямовано формувати педагогічну майстерність. Проте вузівські підручники по педагогіці і психології фактично ігнорували цей аспект педагогічної діяльності, приділяючи занадто мало уваги цим питанням. Відсутність цілісної системи викладання педагогічної майстерності, підручників що узагальнюють гальмувало, практичне рішення ряду найактуальніших проблем фахової підготовки, зокрема визнання необхідності формувати хоча б первинні елементи педагогічної майстерності в студентів вузів, а також у самих педагогів-вихователів протягом усієї їхньої фахової діяльності.

Висновки... Все вищезазначене дозволило нам дійти таких висновків:

Таким чином, під готовністю педагога-вихователя до педагогічної творчості варто розуміти його високу теоретичну озброєність, спрямовану на розуміння зв'язку виховної роботи в школі з особливостями цілісного педагогічного процесу; уміння використовувати отриману фахову підготовку з урахуванням його настрою в даний момент, що дозволяє науково обґрунтовано організувати продуктивну діяльність усіх вихованців.

Головною умовою і джерелом формування фахової творчості педагога-вихователя виступає власна практична діяльність, безупинно аналізована і критично оцінювана з погляду українського суспільства, вимог, досягнень науки і практики про виховання. Основним засобом виступає творча активність педагога-вихователя, яка спрямована на рішення практичних задач виховання. Постійний аналіз результативності роботи веде до виробітку власних виховних поглядів і переконань педагога-вихователя, добору самобутньої системи ефективних методів і засобів виховання в конкретних умовах, відкриттю сильних і слабких сторін власної особистості. Саме на їхній базі і формується індивідуальний стиль діяльності педагога-вихователя творчого типу.

У професійній творчості педагога-вихователя специфічний не лише об'єкт педагогічної творчості – особистість вихованця, яка зростає та формується, але й "інструмент" – особистість педагога-творця. Специфічним також є процес співтворчості партнерів. І наприкінці, специфічний результат – знання, уміння, здібності, почуття, ідеали, які стають притаманними учневі і просувають його як особистість на етапі розвитку.

Алгоритм мислення педагога-вихователя зберігає загальну логіку творчого процесу та включає :

- виникнення задуму, тобто визначеної проблемної ситуації;
  - усвідомлення мети задуму;
  - накопичення спостережень;
  - вибір кращого з можливих рішень творчої задачі шляхом перекладу варіантів;
- результат творчого процесу і його оцінки.

Ця достатньо загальна схема справедлива у своїх контурах і стосовно творчого процесу педагога-вихователя. На матеріалі педагогічної творчості педагога-вихователя вона працює таким чином:

- Перед педагогом-вихователем виникають ті або інші виховні задачі, своєрідні проблемні ситуації, тобто повинні бути їм осмислені і первісно оцінені; на цій основі виникає задум майбутньої виховної дії.
- Відбувається усвідомлення й уточнення конкретної мети виниклого задуму для рішення проблемної ситуації (виховний заходу, педагогічний вплив).
- Накопичуються спостереження за об'єктом впливу й інформація про нього.
- Проводиться вибір і реалізація кращого варіанту впливу із серії можливих.
- Здійснюється аналіз результату педагогічного впливу і його критичної оцінки.

Для фахової творчості в школі педагогу-вихователю необхідний такий обсяг готовності до виховної праці:

- Знання закономірностей виховного процесу й особливостей керування їм, що дозволяють педагогу-вихователю науково обґрунтовано побудувати виховну роботу з учнями.
- Володіння виховними вміннями і методами, що дозволяють йому вправно забезпечувати вибір і реалізацію форм, методів і засобів виховання.
- Готовність співвіднести загальні принципи "законом" управління педагогічним процесом із виявленими умовами своєї практичної виховної діяльності.

Література

1. Бех І. Виховний процес: глибинні психологічні чинники оптимізації / І. Бех // Рідна школа. – С.11-16.
2. Зязюн І.А. Педагогіка добра : ідеали і реалії. / І. А. Зязюн // наук. метод. посіб. – К. : МАУП, 2000. – 309 с.
3. Кузьміна Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М. : Висш. шк., 1990. – С.16.
4. Маленкова Л.И. Теория и методика воспитания : учеб. пособие / Л.И. Маленкова ; под ред. П.И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 476 с.
5. Никандров Н. Воспитание и социализация в современной России: риски и возможности / Н.Никандров // Народное образование. – 2006. – №9. – С. 21-26.
6. Новикова Л.И. Педагогика воспитания: избранные педагогические труды / Л.И. Новикова; ред. Н. Селиванова, А. Мудрик. – М. : ПЕР СЭ, 2010. – 336с.
7. Педагогічна майстерність. Хрестоматія : навч. посіб. /За ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища школа, 2006. – 606 с.
8. Селевко Т.К. Воспитательные технологии / Т.К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 320 с.
9. Сисоєва О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу / О. Сисоєва. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 324 с.
10. Современный словарь по педагогике / Сост. Рапацевич Е.С. – Мн. : «Современное слово», 2001. – 928 с.
11. Харламов И.Ф. О педагогическом мастерстве, творчестве и новаторстве / И.Ф.Харламов // Педагогика. – 1992. – № 7-8. – С. 11-15.

Анотація

У статті розглядається проблема професійної творчості педагога-вихователя у процесі реалізації технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

Аннотация

В статье рассматриваются проблема профессионального творчества педагога-воспитателя в процессе реализации технологии воспитательной деятельности современного общеобразовательного учебного заведения.

Summary

The article deals with the problem of a teacher-tutor's professional creativity in the process of the educational activity's technology of a modern educational establishment.

Ключові слова: виховна діяльність, технологія, педагог-вихователь, професійна творчість.

Ключевые слова: воспитательная деятельность, технология, педагог-воспитатель, профессиональное творчество.

Key words: an educational activity, a technology, a teacher-tutor, a professional work.

Подано до редакції 16.02.2012.